

III. Právo obligační.

§ 22. Přehled vývoje.

Právo obligační ve střední Evropě se vyvíjí ponenáhlu od primitivních počátků k dokonalejšímu stupni, stejně tak jako i v jiných právech a též v právu římském. Obligační právo střeoevropské jest s počátku v úzké spojitosti s právem věcným. V právním styku se vyskytají původně jen právní jednání, uskutečňující se výměnou. I prodej jest původně vlastně výměna věci za věc. Teprve vývojem začínají vznikat právní jednání, při nichž plnění vzájemné jest posunuto do budoucnosti. Tím vzniká na jedné straně povinnost, aby bylo plněno, nevzniká však ještě záruka, že plněno bude. Tato druhá stránka vznikajících právních poměrů, totiž ručení za vzniklý dluh, že dluh bude splněn, se vyvíjí samostatně. Střeoevropské právo nezná tudíž s počátku jednoty obligačního poměru. Obligační poměr jest rozložen původně ve dva stavy: dluh a ručení. Proto theorie mluví s oblibou o právu dlužním a ručním (Schuldrecht, Haftungsrecht), a název právo obligační ponechává pro označení římského práva obligačního.

Pro právo německé zkoumal theorii o dluhu a ručení za dluh zvl. Amira, Puntschart, Gierke. Pro právo polské, české a uherské není tato otázka theoreticky prozkoumána. O řešení její v právu polském pokusil se Dąbkowski v souvislosti se studií o rukojemství.

Dluhem se nazývá určitá právní povinnost něco plniti. Dluh existuje především na straně dlužníkově a záleží v povinnosti plniti určité plnění, po př. něco nečiniti. Nedluhuje však pouze dlužník, ale také věřitel dluhuje, má právní povinnosti přimouti plnění od dlužníka. Proto v právních pramenech ve střední Evropě velmi často se vyskytají výrazy, označující názvem dlužník (debitor) i věřitele.

V pojmu dluhu jest obsažena určitá povinnost něco plniti, nikoliv však také i ručení, že toto plnění bude vykonáno. Byla-li splněna povinnost, plynoucí z dluhu, pak nastal stav, který

podle právního řádu nastati měl. Ale v pojmu dluhu není obsaženo ještě, co by mělo způsobiti, aby tento stav nastal. Z dluhu samotného ještě neplyne žádná moc ani donucovací prostředek k plnění. Měl-li býti věřitel bezpečen, že dluh bude plněn, muselo k dluhování přistoupiti ještě ručení.

Subjektem dluhu mohl býti jen člověk, ručiti mohl však člověk nebo věc. I osoba i věc mohou věřiteli ručiti a věřitel může na nich uplatňovati svou moc, nebyl-li dluh splněn.

Osobou ručící nebyl zpravidla dlužník, nýbrž osoba třetí. V případě tomto však osoba, která se zaručila, jen ručila a nedluhovala, právě tak, jako ručila věc a nedluhovala. Osoba třetí, která ručila za cizí dluh, byla rukojmí, ručící věc byla zástavou. V tomto případě byly tudíž od sebe odloučeny dluhování a ručení, dlužník tu dluhoval, ale neručil. Mohlo se tudíž vyskytnouti dluhování bez ručení, ale každé ručení předpokládalo dluh.

Toto rozlišování mezi ručením a dluhováním se objevovalo ve starším právu velmi jasně. V době historické se jeví v pramenech ve střední Evropě brzy dluh s ručením nikoliv odděleně, nýbrž ve vzájemném spojení, přece však theoretickým odlišením dluhu a ručení lze si vysvětliti řadu zjevů, jež bychom vysvětliti jinak nemohli, a to nejen v zástavním právu, nýbrž také v rukojemství, jehož zvláštní povaha plynula právě z odlišení ručení od dluhování.

V době recepce pronikl do střední Evropy pojem obligace římskoprávní, která zdůrazňovala spojení dluhu s ručením. Zvláště v rukojemství tento římskoprávní názor působil na zdůraznění subsidiarity ručení rukojmího. Přece však i v novějším právním řádu se zachovala řada institutů, které jsou zbytkem staršího právního vývoje a které prokazují pojmové odlišení dluhu a ručení za dluh. Jsou to na př. naturální obligace, zvláště obligace ze hry a ze sázky. Závazky z nich nejsou žalovatelné, ale, když byly splněny, nelze jich žádati zpět. V novém právním řádu vyskytají se případy ručení bez dluhování, zvláště v právu obchodním. Také příklady omezeného ručení, na př. člena obchodních společností, jest možno vysvětliti zbytkem historického vývoje.